

Altger Douwes Houckama, 1478 (testament) [index](#)

ouders

gehuwd met

Ida

kinderenverre nazaat: [Hendrik Jans Faber, 1804-1890](#)

woonplaats en werkzaamheden

Bolsward en omgeving.

documenten

In 1478 liet de niet onbemiddelde Altger Douwes Houckama een testament opstellen, 'ook al ben ik nog gezond van lichaam en geest (..) aangezien er niets zekerder is dan de dood en niets onzekerder dan de ure des doods'. Hij verdeelde zijn bezit en beschreef schenkingen voor goede doelen. Ook bepaalde hij dat een deel van zijn bezittingen gereserveerd diende te worden als 'leen' om uit de opbrengsten ervan leden van zijn nageslacht een opleiding tot priester te geven. Na hun wijding tot priester zou uiteraard één van hun belangrijke taken zijn: het lezen van zielemissen voor Altger Douwes en het andere voorgeslacht.

Altger Douwes gaf precies aan wie de betreffende priester dienden te benoemen en op welk altaar de verkozene zijn geestelijke plichten ten behoeve van de ziel van de overledene diende te vervullen, nl 'toe Aldehouw toe Bolswert, oppa Cruijs altear; soe lang als deer een altaer compt van dat heijlige sacrament ende dan da pronda op dat altaer toe wessen ende naet oppet Cruijs altaer.'

De Reformatie ging echter ook het leen niet voorbij. Waren als beheerders van zijn leen door Altger Douwes de drie hoofdpriesters van Bolsward, de bewoner van het Juwingahuis en vier 'raadslieden' (te weten: wethouders) van het gemeentebestuur van Bolsward aangesteld, na 1580 werden de hoofdpriesters vervangen door de predikanten. En tot 2010 werd het leen broederlijk door kerk en staat samen beheerd. De zielemissen komen in het verhaal niet meer voor en de 'studie-financiering' heeft zich verbreed: in de 19e eeuw werden nog veel bijdragen verstrekt aan theologie-studenten, in de 20e eeuw zijn overwegend studies in de exacte vakken van een 'pensie' of 'begeving' voorzien, waaronder de beroemde sterrekundige [Jan Hendrik Oort](#), naar wie de [Oortwolk](#) en ook een [planetoïde](#) vernoemd is.

De zielemissen in de middeleeuwen symboliseerden een zeer bepaalde kijk op leven en dood. Het is historisch gezien aardig dat een nakomeling van Altger Douwes (Otto B. Wiersma, 1953) in 1985 mede met een 'begeving' van het Houckama-leen in een publikatie uitdrukking kon geven aan de visie van gereformeerde ouderen op leven en dood (Janneke van der Ploeg & Otto B. Wiersma, Ouderen en Geloof. Een onderzoek naar de geloofsbeleving en het subjectief welzijn bij ouderen uit de Gereformeerde Kerken, 1985). Gegevens uit dit onderzoek werden ook gebruikt in de dissertatie van Cees J.J. Tempelman, Welbevinden bij Ouderen, 1978 omdat Janneke en Otto mee gebruik maakten van de door Cees Tempelman ontwikkelde Schaal Subjectief Welzijn Ouderen (SSWO).

Over de geschiedenis van het Houckama-leen.

Helaas zijn de meeste oude archieven van de lenen verdwenen. Pas vanaf de Napoleontische tijd zijn concrete gegevens bekend uit de boeken. Interessant is het verwantschaps-aspect bij het toekennen van de 'pensies', ook wel aangeduid als 'begevingen'. Een clausule tav het Houckama-leen geeft aan dat als 'beneficiant' 'een van zijn bloet' gekozen dient te worden, mits echter 'dat sij nuth ande bequaem daertoe sijnt'. De leenbesturen hebben zich in de loop van de geschiedenis meer gehouden aan de voorwaarde wat betreft de familieband dan aan die van de bekwaamheid en nuttigheid voor het geestelijk ambt ten bate van het lezen van de zielemissen.

Van een aantal lenen werd rond 1500 misbruik gemaakt, zodat de overheid moest ingrijpen. In 1539 schreef keizer Karel V voor dat de begevingen gegund mochten worden aan minderjarigen met de bedoeling dat zij uit de opbrengst ervan voor priester zouden leren. De begeving eindigde als de beneficiant afgestudeerd of 25 jaar zou zijn.

Na 1580 verdrong het Protestantisme het Rooms-Katholicisme en kwam de tot dan toe

gebruikelijke bestemming van de leengelden (het lezen van de zielemissen) te vervallen. Dat soort 'pauselijke' activiteiten werden door de Gewestelijke Staten verboden en de begevingen werden toegewezen aan 'eerlicke ende degelicke predicanten, schoolmeesters ande alimentatien ende onderhoudenissen van den nootdrufftigen'.

Het bestuur van het leen kwam in handen van de twee Hervormde predikanten van Bolward, de burgemeester en twee raadslieden van de stad en de bewoner van het Juwingahuis. Sedert ca 1870 kwam in Nederland de secularisatie op, waarmee een geringere waardering voor de theologiestudie gepaard ging. De begevingsmogelijkheden werden verruimd tot andere studies en uiteindelijk ook tot vrouwelijke nakomelingen uit de familiekring van Altger Douwes Houckama en zijn echtgenote Ida.

Hieronder een (onvolledige) lijst van **beneficianten van het Houckama-leen** met hier en daar de toevoeging van wat interessante gegevens, die voornamelijk ontleend zijn aan het boek van Gerben Abma (zie onderaan deze pagina):

1543 Mathys Willemz, Clerck nu ter tyt (Beneficiaalboeken, p.280)
 ? Regneri Pauli
 1614 Jolmer Jans, zoon van Jan Pieters te Tzum
 1628 Fredericus Reinalda, zoon van Edo Reinalda en Hotske Pauli
 1637 Hiddius Taconiis
 1653 Petrus Dreehuizen, zoon van luitenant 'Dreuhuizen', geboren in St. Jacobi
 ? Regnerus Ens, kandidaat tot de Heilige Dienst
 1680 Jacob Jansen, zoon van Jan Jansen, in leven koster te Bolsward
 Jacob werd in het Weeshuis opgevoed en overlijdt in 1683
 1683 Paulus Edes Reinalda, zoon van wijlen Ede Reinalda
 1695 Adrianus Ens (kandidaat geworden en naar Oostindië vertrokken)
 1709 Douwe Jans, zoon van Jan Sipkes
 hij zit op 7-jarige leeftijd al op de Latijnse school
 1722 Pieter Jacobs Boltjes, zoon van Jacob Boltjes, konvooimeester te Bolsward
 1739 Jan Everts **Faber** (7 jr), zoon van Evert IJpes, meestersmid te Koudum
 1763 Johannes Groenewoud (8 jr), zoon van Johannes Groenewoud te Leeuwarden
 kanttekening van de Collatores dat het leen gebezigd dient te worden tot het
 voorgestelde doel, namelijk 'ter volbrenging der studiën in de Heilige Godgeleerdheid.
 1783 Hendrik Posthumus (9 jr), zoon van Nanning Posthumus en Maria Worms,
 die echter in 1787 vraagt om hem het leen te ontnemen,
 omdat hij liever een handwerk leert dan studeert
 In 1791 bepalen de Collatores ook nog eens dat de kandidaat moet studeren
 In Franeker en ook nog dat hij 'zig nergens anders zal moogen laten Candidaat
 maaken dan bij 't Classis van Bolswert en Workum',
 ook al wordt tevens de mogelijkheid opengelaten om een betrekking te
 aanvaarden op een Akademie of Latijnse school.
 1791 Johannes Groenewoud, geboren in 1781, zoon van een predikant
 stadhouder Willem V en Gedeputeerde Staten verlenen goedkeuring aan de begeving.
 1810 Douwe Jans **Faber** (13 jr), zoon van Jan Douwes Faber te Bolsward
 later predikant te Obdam in Noord-Holland
 1829 Jan Frederiks Fogteloo, geboren 1820
 1849 Jan Douwes **Faber**, geboren 1838, zoon van Douwe Jans Faber en Jetske Heijes
 1861 Bokke Hermanus Habbema, zoon van Izaak Habbema en Jansje Poppe
 In 1872 wordt het besluit genomen ook een tweede beneficiant te benoemen
 die dan niet verplicht is voor predikant te studeren
 1872 Dominicus Gerbrandus Jelgersma (geboren 1856, zoon van Bernardus Jelgersma
 en Titia Jiske **Faber** - hij studeert in de letteren)
 1873 het Juwingahuis is afgebroken waarmee het recht van collatie van de bewoner eindigt
 1874 Dirk Adrianus Brinkerink, geboren 1859, zoon van A.D. Brinkerink en
 Trijntje **Faber** - als eerste gebeneficieerde moet hij theologie studeren
 de pensie wordt verhoogd tot jaarlijks 1000 gulden
 1880 Bernardus Jelgersma, geboren 1863 (uit 9 kandidaten)
 1884 Jacob Keilman, geboren 1869, zoon van Gerrit Keilman en Aaltje Kuipers
 die in 1888 wegens zwakke gezondheid moet stoppen met de studie
 1888 Fokke Ydema, geboren 1873 te Jorwerd, zoon van Christiaan Fokkes Ydema en Willemke Bosma
 1889 register van deelgerechtigden - in het archief van het Houckama-leen.....
 1889 Wijbe **Faber**, geboren 1872, zoon van Jan Faber en Taetske Osinga (medicijnen)
 1898 Douwe **Faber**, geboren 1878 te Ipendam (theologie)
 1901 Wander Ydema, geboren 1887 (theologie)
 1906 Jaques Brinkerink, geboren 1890 (theologie)
 1908 Lieuwe Albertus **Faber**, geboren 1890 (medicijnen)
 1908 begin van het eerste nog bewaarde notulenboek van het Houckama-leen
 1913 Aant Dirks Ferwerda, geboren 1898, overleden in 1916
 1915 Willem Frederik Carel Engelbert van Bevervoorde, geboren 1896 (studeert in Delft)
 1916 Wander Graafsma, geboren 1901 (veearts)
 1919 **Jan Hendrik Oort**, geboren 1900, die eind 1922 bedankt wegens het aanvaarden
 van een assistentschap aan de Yale-universiteit in de Verenigde Staten (sterrekundige)
 1923 Heije **Faber**, geboren 1907 (uit 17 kandidaten)

1927 B. van der Heide, geboren 1912 (uit 11 kandidaten)
 1930 F. Bakker stelt een stamregister van de leengerechtigden op.....
 1930 en volgende jaren krijgen de huurders van de leenlanderijen een huurkorting ivm de crisistijd
 1933 Jan Banning, geboren 1915 in Leeuwarden (uit 21 kandidaten) (wis- en natuurkunde)
 1937 Aernoud Bergmann, geboren 1919 (uit 21 kandidaten)
 in 1943 omgekomen bij een vliegtuigongeluk
 1940 Pieter Cornelis Brinkerink, geboren 1921 (theologie, later wil hij arts worden)
 1946 Joh. Brinkerink en Wypke Thomas de Jong (uit 87 kandidaten)
 1949 Lambertus Frans Krips, geboren 1929 (uit 22 kandidaten)
 Er wordt nu pas weer besloten dat ook de opleiding
 tot Rooms-Katholiek geestelijke weer mogelijk is...
 1950 Ruth Hooykaas, geboren 1931, studeert vlot af in 1956 in de klassieke talen, UvA
 1956 Diny Ferwerda, geboren 1937 (klassieke letteren) (uit 29 kandidaten)
 1956 Marieke C. Clarke (Engeland, 1940), ze kwam toch niet toe aan een voorgenomen
 studie Nederlandse Geschiedenis in Leiden
 1956 Diny Ferwerda (1937), politieke en sociale wetenschappen, UvA
 1958 de pensie wordt verhoogd naar 1800 gulden
 1964 de bestuurders van de lenen wijzigen de studie-leeftijden in 17 tot 28 jaar
 en de pensie gaat naar 3750 gulden per jaar
 Het vergelijkend examen komt te vervallen: de rapportcijfers geven de doorslag
 1965 Doekele Gerben Stavenga (1942)
 1973 het bezit van het Houckama-leen is ruim 250.000 gulden exclusief 8.07.16 ha landerijen
 De Vier Oude Bolswarder Lenen bezitten samen aan belegd vermogen en onroerend goed
 zo'n anderhalf miljoen gulden
 1974 de vier lenen bespreken het uitvoeren van een onderzoek naar de geschiedenis van de lenen
 Een namenlijst van de leengerechtigde geslachten van het Houckama-leen is te vinden in het
 hieronder genoemde boek van Gerben Abma (1979)

Het schrijven van een vervolg op de geschiedenis van begevingen door het Houckama-leen
 stuitte op problemen. Mijn pogingen in 2007 om de bovenstaande lijst met begevingen
 in de jaren na de verschijning van het boek van Gerben Abma aan te vullen,
 strandden op de 'wet van de privacy': de gegevens werden niet verstrekt,
 noch door de bestuurders van het leen, noch door de Provinciale Staten.

Maar in 2018 verscheen het boek van Gerben de Vries, "De Vier Oude Bolswarder Studielenen
 Middeleeuwse stichtingen met een eigentijdse opdracht."
 Uit dit vlot geschreven, informatieve en humoristische boek waren tot mijn verrassing alsnog
 meerdere begaafden van het Houckama-leen van na 1965 te putten.
 Gerben gaf geen uitputtende opsomming van namen, dus het onderstaande lijstje
 is nog steeds niet compleet.

Wie ongenoemd is en ook een Houckama-begaafde was, graag [contact](#) voor mogelijke vermelding!

Deze oproep begint resultaat op te leveren!

Hieronder een (hopelijk nog verder aangroeiend) lijstje begunstigden na 1965 met hun studierichting:
 1985-1990 [Jacob Marten \(Jacco\) Hoekstra](#) (19..), sinds 2007 hoogleraar Lucht- en Ruimtevaarttechniek aan de TU Delft
 1985 Reinder Banning (1966), toegepaste wiskunde Universiteit Twente
 1985 Otto B. Wiersma (1953) theologie in Kampen, filosofie en psychologie in Groningen
 voor de publiksuitgave van het onderzoek "Ouderen en Geloof"
 1986 Hein Walsweer (1955), rechten, later genealoog en kenner van de oude Friese studielenen
 In 1986 deed ook mijn oudhoogleraar godsdienstfilosofie in Groningen, Hubbeling, een gooi
 naar een begeving voor zijn boek "Philosophy of Religion". Niet bij het Houckama-leen, want hij was
 geen familie, maar bij het Hendrik Nannes en Catrïjn Epesleen, dat "bij voorkeur" iemand uit
 de familie in aanmerking laat komen, waarmee ze dus de deur op een kier zetten voor mensen
 van buiten de familie. In principe was de reactie positief, maar in oktober 1986 overleed
 Hubbeling plotseling op 61-jarige leeftijd, zodat een begeving er niet meer van kwam.
 Het boek verscheen overigens nog wel in 1987 (blijkbaar gefinancierd uit andere bronnen)
 onder de titel "Principles of the Philosophy of Religion".
 1991 Sven-Jörgen Rusticus (),
 1991 Jessica Rusticus (),
 1991 Edwin Rusticus (),
 1995 Laurens Sparrius (1976), scheikunde/biologie in Leiden
 1996 Gerbrich van der Meer (1968), Friese Taal en Letterkunde, Groningen
 1996 Eric J. Banning (1968), technische natuurkunde, promotie TU Twente
 1998 Klaas Dirk van der Heide (1949), letteren, proefschrift
 2010 Richard A. Scheltema (1975), computing science, proefschrift
 2013 Corien Wiersma (1983), die als archeologe in 2006 onderzoek deed naar 'The Influence of Minoan palaces
 on Minoan religion'. Ze ontving in 2007 de toezegging van een begeving uit het Houckama-leen voor een nog te
 publiceren promotie-onderzoek naar 'Early Helladic III & Middle Helladic domestic assemblage'.
 In 2013 promoveerde Corien aan de RUG met het proefschrift, getiteld
 'Building the Bronze Age. Architectural and Social Change on the Greek Mainland
 during Early Helladic III, Middle Helladic and Late Helladic I'
 De uitgebreide catalogi met plattegronden maakten een tweede volume noodzakelijk
 zodat de financiële bijdrage van het Houckama-leen goed van pas kwam.

Hoe verging het 't Houckama-leen in de tweede helft van de 20e eeuw en daarna?

Allereerst is van belang dat het leen nauw ging samenwerken met drie andere lenen. Samen vormden ze de Vier Oude Bolswarder Lenen. Door hun samenwerking konden ze de organisatie van het werk stroomlijnen, bv met één administrateur. Ook konden zo kosten van adverteren voor 't oproepen en 't examineren van kandidaten gedeeld worden. Die kosten en bestuurskosten konden anders hoog oplopen: in een jaar konden net zoveel kosten gemaakt worden als er uitgedeeld werd aan een complete jaarbegeving.

In de zeventiger jaren en tachtiger jaren zagen de bestuurders van de lenen er klaarblijkelijk geen heil meer in om de doctoraal-(nu: master-)studie van een benifitiant te bekostigen. De overheid stelde daar voldoende middelen voor beschikbaar zodat de lenen in dat opzicht niet meer in een behoefte voorzagen. Het al te woeste voorstel om begevingen ter beschikking te stellen aan studenten uit de Derde Wereld kreeg geen kans omdat daarmee de familiebanden met de erflaters volledig zou zijn verdwenen.

Om niet met de opbrengsten van de lenen te blijven zitten, bedachten de bestuurders een creatieve oplossing: het (mede) financieren van wetenschappelijke publicaties of proefschriften (zie het reglement van 1988 onderaan deze pagina). In de praktijk werd hier nog wel eens van afgeweken.

Pas vanaf 1985 ging het Houckama-leen weer over tot begevingen. In de twintig jaar daarvoor had het leen dankzij verstandig beleggingsbeleid goed kunnen opblijven. En er was uitgebreid gediscussieerd over de bestemming van de begevingen. De promovendi en wetenschappelijke publicaties lieten echter op zich wachten. Daarom ging het leen maar weer terug in het spoor van de begevingen voor studenten. Ook al had Jan Banning (begaafde in 1933) het leenbestuur 't vuur na aan de schenen gelegd met vele protestbrieven en -acties, het leenbestuur rekende de zonden der vaders niet toe aan de kinderen, dus zoon Reinder Banning (1966) kreeg als één van de eersten na de langdurige winterslaap van het leen weer een pensie.

In 2000 nam S.W. Postuma afscheid nadat hij meer dan 40 jaar als administrateur voor de vier studielenen actief was geweest. In die hoedanigheid was hij de spil in de organisatie van de beleggingen en de begevingen, waarvoor hij in 1999 extra beloond werd door zijn benoeming tot Rudder in de Orde van Oranje-Nassau. Sijwert Wopke Postuma werd opgevolgd door fiscaal adviseur Alle Schilstra.

In de voorgaande jaren was zo nu en dan al eens een stuk grond verkocht, bijvoorbeeld aan de stad Bolsward in verband met stadsuitbreiding. Omdat de grond ook steeds hogere kosten met zich meebracht (bv waterschapslasten) en de pacht niet heel veel opleverde, ging het leen er stapsgewijs toe over om steeds meer van 't grondbezit te verkopen. Goed beleggen in fondsen en obligaties zou meer opleveren en minder kopzorgen kosten. In 2002 werd het laatste stuk land van het Houckama-leen verkocht. Vanaf dat jaar moesten de inkomsten voor de begevingen komen van slim beleggen.

De negentiger jaren van de 20e eeuw waren topjaren wat betreft de begevingen door de vier Bolswarder studielenen: de vier lenen hadden samen jaarlijks tussen de 30 en 40 studenten en promovendi van pensies voorzien. Dat aantal kelderde in de daarop volgende jaren. Herbeleggingen om een inflatie van 2% te compenseren hadden een negatieve invloed op het voor de pensies beschikbare werkkapitaal.

In 2007 werd de doelstelling van de begevingen weer verbreed naar zowel universitaire als HBO-studies. Daarbij werd een rangorde aangebracht: wetenschappelijk onderwijs, proefschrift, HBO en een relatie met Bolsward en Friesland.

Na 2010 werden binnen een paar jaren meerdere historische banden verbroken. De Gemeente Bolsward ging op in de nieuwe gemeente Súdwest-Fryslân. Deze nieuwe gemeente beëindigde haar provisorschap en leverde geen voorzitter van de lenen meer en hoefde de jaarrekeningen en de statuten niet meer te controleren. Ook de banden met Gedeputeerde Staten, die een afgevaardigde leverde en een controlerende functie had, werden verbroken. Voor de beleggingen werd van bank gewisseld.

Sinds 2015 werd de studiefinanciering omgezet in een leenstelsel, wat de deur weer opende voor het door begevingen (mee) financieren van de studie van benifitanten. De aanmeldingen trokken al gauw weer aan tot boven de 30 pensies per jaar.

Aardig is ook nog te vermelden dat drie generaties kosters van de Martinikerk te Bolsward met de naam 'de Waij' een rol speelden bij de registratie en het oproepen van leengerechtigden. De laatste was Doede de Waij, die tot zijn dood in 1981 de geslachtsregisters bijhield. Deze taak vervulde hij even nauwgezet als het aangeven van de aanvang van de ook ver buiten Bolsward vermaarde orgelconcerten op het schitterende Hinsz-orgel in de Martinikerk.

De Martinikerk is gesticht in 1446 en voltooid in 1463, dus in de leef- en werk-tijd van Altger Douwes Houckama.

Het fraaie geluid van het Hinsz-orgel werd in 2013 tot klinken gebracht door Jan Jarig van der Tol, die als origineel afscheidscadeau van zijn school in Blija het orgel een middag mocht bespelen.

Hier een paar fragmentjes van die bespeling: [Jan Jarig van der Tol op het Hinsz-orgel](#)

literatuur:

Voor de volledige tekst klik op [het testament van Altger Douwes Houckama, 13 augustus 1478](#)

W. Wiersma, Verhandeling over de Friesche leenen, dissertatie 1894

Gerben Abma, De Vier Bolswarder Lenen, 1979

met stamlijsten van de families der gerechtigden, testamentteksten, namen der beneficianten enzovoorts.

Gerben E. de Vries, De Vier Oude Bolswarder Studielenen,

Middeleeuwse stichtingen met een eigentijdse opdracht, 2018

Rond 1790 waren er nog zo'n 70 lenen in Friesland (volgens een beschrijving van de Friese jurist E.M. van Burmania), in 1808 zijn er nog zo'n 16 van over (P. Wierdsma en D.G. Manger).

Voor wie speciaal geïnteresseerd is in de testamenten uit deze tijd,

is meer te vinden in: [Frieze testamenten tot 1550](#)

Hierin staat ook dat het origineel van het testament van Altger Douwes zoon Houckama helaas niet meer voorhanden is. We moeten het doen met afschriften, waarvan het oudste voorhanden exemplaar dateert van 1698, gecollationeerd door Ruardus Andala, predikant te Bolsward.

Interessant is dat er ook een ander Houckama-leen vermeld wordt in het testament van Tyethye Sickes van Nyenhuys (1507), waar aangegeven staat:

"Item ick bespreeck twe davidg. renten op die Voiryndeden,
die ick ghecoft heb van die patroen, tot Houckama leen toe Wynaldum,
dat die preester voer my ende myn vrenden sal bydden tot ewyghen tyden."

[Friesland en de Friezen](#). Gids voor reizenden.

Schoonheid der steden dorpen en landschappen in de 19e eeuw.

Reglement Houckema-leen 1988

- 1 -

Dit reglement vermeldt de procedure voor het benoemen van beneficianten voor een financiële bijdrage (pensie) teneinde hen in staat te stellen hun wetenschappelijke studie te bekronen met een proefschrift, of een gelijkwaardige wetenschappelijke publicatie. Waar hierna wordt gesproken over proefschrift, zijn daaronder hierboven bedoelde andere publicaties begrepen. Het vermeldt tevens de voorwaarden waaraan sollicitanten naar deze pensie moeten voldoen.

Art. 1 Procedure

1. Bestuurders-collatoren stellen jaarlijks vast welk bedrag voor dit doel beschikbaar kan worden gesteld, zulks met inachtneming van de mogelijkheid ook voor het volgen van een wetenschappelijke opleiding pensies te kunnen verstrekken.
2. Indien bestuurders-collatoren voornemens zijn tot begeving over te gaan dan wordt dit in de maand maart bekend gemaakt door middel van advertenties in de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad. Daarin wordt o.a. vermeld hoe sollicitanten naar deze pensie in het bezit kunnen komen van de voorwaarden (Reglement van Begeving I) en van het voorgeschreven sollicitatieformulier. Ook wordt vermeld de datum vóór welke zij zich moeten melden.
3. Alvorens tot benoeming over te gaan, stellen bestuurders-collatoren de sollicitanten in de gelegenheid een getuigschrift van een door hen met goed gevolg afgelegd doctoraal examen aan een bij de wet erkende instelling voor wetenschappelijk onderwijs over te leggen en een schriftelijk voorstel inzake het door hen gekozen onderwerp in te dienen. Bestuurders-collatoren kunnen zich bij de beslissing over de benoeming laten bijstaan door één of meer deskundigen, onder wie de hoogleraren die de sollicitanten bij de voorbereiding, opstelling en uitgave van hun proefschrift begeleid hebben; en zij kunnen van de sollicitanten een mondelinge toelichting op het door hen ingediende onderwerp verlangen.
4. Bij hun beslissing houden bestuurders-collatoren rekening met de financiële toestand der sollicitanten en het algemeen belang van de door hen gekozen onderwerpen waarbij Godgeleerdheid als studierichting voorkeur geniet; maar overigens zijn zij vrij naar eigen inzicht te beslissen.

Art. 2 Voorwaarden

1. Tot beneficiant kunnen uitsluitend personen worden benoemd uit het geslacht van de stichters van het Leen.
2. Van het behoren tot dit geslacht moeten door sollicitant bij de sollicitatie bewijsstukken worden overlegd.
3. Voor een benoeming tot beneficiant kunnen alleen in aanmerking komen zij die in hun studierichting aan een bij de wet erkende instelling voor wetenschappelijk onderwijs het doctoraal examen met goed gevolg hebben afgelegd. Heeft de sollicitant Godgeleerdheid als studierichting dan dient hij de titel "Kandidaat tot de heilige dienst" of een daarmee gelijkstaande graad bij één van de Protestantse kerken of de Rooms-katholieke kerk te hebben verworven.

- 2 -

4. De sollicitant is vrij in de keuze van het onderwerp behorend bij zijn studierichting, mits dit onderwerp door bestuurders-collatoren wordt geacht niet in strijd te zijn met de goede zeden en algemene normen.
5. Tot beneficiant worden uitsluitend benoemd personen, die naar het oordeel van bestuurders-collatoren uit eigen middelen de kosten die verbonden zijn aan de uitgave van een proefschrift niet kunnen dekken. Sollicitanten dienen authentieke bewijsstukken -zoals een verklaring van een registeraccountant en/of het aanslagbiljet van de Inspectie der Directe Belastingen- te overleggen waaruit hun inkomens- en vermogenspositie blijkt. Zij mogen, behoudens schriftelijke toestemming van bestuurders-collatoren, niet in het genot zijn van één of meer toelagen of beurzen.
6. Een promovendus is verplicht om in zijn dissertatie te vermelden, dat deze tot stand is gekomen met de steun van het Leen.

Art. 3 Voorwaarden inzake betaling

1. De uitbetaling vindt plaats na de datum van de promotie en na de ontvangst van een exemplaar van het betreffende proefschrift.
2. Beneficianten dienen van de ontvangen pensiebetaling een bewijs van ontvangst in te zenden.

Art. 4 Akte van Begeving

- De tot beneficiant benoemde ontvangt afschrift van een door bestuurders-collatoren opgemaakte Akte van Begeving, die mede wordt ondertekend door de beneficiant onder verklaring, dat hij toelegt zich te gedragen naar de bepalingen van dit reglement en de inhoud van de betreffende Akte. Bestuurders-collatoren geven van elke benoeming kennis aan provisoren en Gedeputeerde Staten van Friesland, onder opgave van:
1. naam en voornaam(en) van de benoemde;
 2. geboorteplaats en -datum van de benoemde;
 3. woonplaats en adres van de benoemde;
 4. datum van benoeming;
 5. het bedrag van de pensie;
 6. de instelling voor wetenschappelijk onderwijs terzake;
 7. de studierichting van de benoemde;
 8. het onderwerp van zijn proefschrift.

Art. 5 Algemene bepalingen

1. Dit gewijzigde reglement wordt van kracht, zodra het door Gedeputeerde Staten van Friesland is goedgekeurd.
2. Eventuele volgende wijzigingen in dit reglement zijn eerst van kracht, wanneer zij door gedeputeerde Staten van Friesland zijn goedgekeurd.

Aldus vastgesteld,
Bolsward, 16 mei 1988
namens Bestuurders-collatoren,
van het "Houckema-leen"

Ds. K. Lammertsma, voorzitter
Ds. A. Otten, secretaris-ontvanger

In 2009 is er een website gelanceerd voor de Vier Oude Bolswarder Studielenen, waaronder het Houckema-leen: [De Vier Oude Bolswarder Studielenen](https://www.ottobwiersma.nl/genealog/brik/1478_altger_douwes_houckama.htm)
Je komt er ook via de link [Houckemaleen](https://www.ottobwiersma.nl/genealog/brik/1478_altger_douwes_houckama.htm) [tijdelijk (?) even uit de lucht]

Hinke Faber, Kimsward 5.1.1830 - Pingjum 28.7.1883 [index](#)

ouders[Hendrik Jans Faber, 1804-1890](#)[Janke Jans Komst, 1804-1869](#)

gehuwd met19.5.1861 Bolsward [Benjamin Brik, 1839-1911](#)

kinderen

Hendrik Brik, 7.8.1861- , geh. Grietje Bergsma

* [Jan Hendrik Brik, 1863-1928](#)

Jacobus Brik, 9.2.1864-17.4.1912, geh. Elizabeth Bootsma, 1869-1915

Douwe Brik, 28.10.1867-24.10.1944, geh. Geeske vd Velden, 1866-1945

Benjamin Brik, 3.10.1869-4.7.1959, geh. Atje Westra, 1874-1959

Willemke Brik, 29.1.1871-10.11.1951, geh. Hendrik Brik, 1872-1941

Willem Hendrik Brik, 5.7.1873-?.6.1955, geh. Anna Douwke Cramer, 1871-1943

woonplaats en werkzaamheden

documenten

Hinke Faber

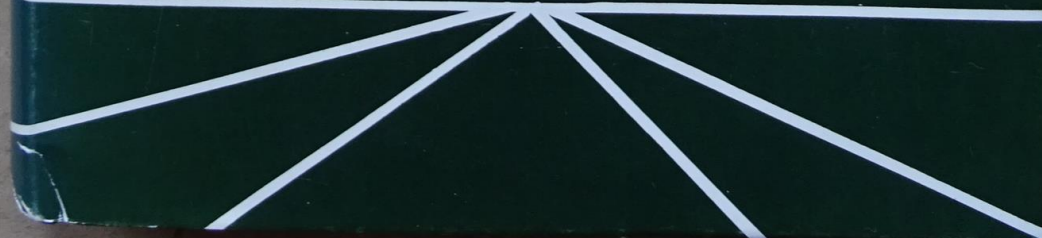

Pingjum: grafsteen Benjamin Brik (1839-1911) en Hinke Faber (1830-1883)

Drs. G. Abma

DE VIER BOLSWARDER LENEN

Namenlijst van gerechtigden

In het archief van het Houckamaleen bevindt zich onder andere een register van de deelgerechtigden tot het leen dat is opgesteld ter gelegenheid van de begeving van 3 juli 1889. Voor de volledigheid en juistheid ervan wordt verwezen naar de toenmalige samensteller(s) van dit register. In elk geval is volgens thans geldende bepalingen van het leenrecht een ieder leengerechtigd die verwantschap in rechte lijn kan aantonen van een vroeger leengerechtigde.

Terwille van de ruimte zijn van dit 38 pagina's tellende register alleen de namen van de jongste, dus laatste, generatie opgenomen met de naam van de vader of moeder via wie de leengerechtigheid vererfde. Voor de duidelijkheid en om de vaststelling van gerechtigde voorouders te vergemakkelijken, zijn kinderen uit hetzelfde gezin, voorzover zij dus zelf geen kinderen hebben, bij elkaar gehouden. Uitgestorven lijnen zijn niet opgenomen. Bij leden van hetzelfde gezin is alleen de leeftijd van het oudste ongehuwde kind opgenomen. Plaatsnamen zijn voorzover vermeld opgenomen naast de geslachtsnaam. Er wordt hier nadrukkelijk vermeld dat bij de optekening van de namen in het register fouten zijn binnengeslopen. Bij vermoedens hiervan kunnen de bevolkingsregisters in de provinciale rijksarchieven en/of in de ten gemeentehuize bewaarde archieven worden geraadpleegd, alsmede de recentere geslachtsregisters van de lenen, die tot op heden worden bijgehouden door de vroegere koster van de Martinikerkerk, de heer D. de Waij Sr.

		Geb.:
Achenbach v. Jan	? Hendrik v Chr.	1846
Achenbach v. Daniel C.	Borneo: Petronella M.F.	1887
Achenbach v. Jan	? Petronella M.F. x Rinse C. van der Meulen	1855

Achenbach
v. Adrianus P.

Adema
m. Antje van der Heide

Anema
m. Fetje H. Reinalda

Asperen van
m. Tjaltje Zaadstra

Bakker
m. Trijntje Ydema

Bakker
m. Pierkje Postma

Banning
m. Reintje Oosterloo

?

Petronella M.F.C.
Hendrik Jan
Andries Pieter
Maria

Tzum:

Jacoba
Gerhard
Saapke

?

Herre

Oosterlittens:

Johannes
Fetje
Haije

Tzum:

Franskje
Aaltje
Wijtze
Fokke

Hennaard:

Rients
Fetje

Sneek:

Dirk
Louw
Taede
Pier
Akke
Hijlke

1849

16 j.

38 j.

19 j.

19 j.

4 j.

24 j.

Berg van den m. Gatske Ydema	Wijtgaard: Grietje Dirk Aaltje	13 j.
Bergsma m. Pietje van der Vliet	Leeuwarden: Frans Eelkje P.	17 j.
Bevervoorde, Engelbert van m. Petronella F. Achenbach	? Jan B.F. Willem F. Francois V. Ch.	1856
Bigel(s) m. Klaaske Lambrechts	Leeuwarden: Josef x P. Dekkers Tjitske x J. Spijker	45 j.
Bigels v. Jan	Amsterdam: Anthoon Elizabeth	12 j.
Bigels v. Anthoon	Den Haag: Anthoon Johannes	3 j.
Boer de m. Reintje Wagenaar	Almenum: Albertus Bernardus Akke	19 j.

Boersma m. Houkje Mensonides	Hichtum: Harmen Lieuwe Marijke IJbeltje	17 j.
Bontekoe m. Jantje Lambrechts	Leeuwarden: Gerke Geertruida	35 j.
Bontema m. Klaaske Bigel	Venlo Arend Anthoon Jantje	8 j.
Boone v. Paulus A.	Arnhem: Trijntje Klaaske Paulus A. Hendrikje Christina W.	18 j.
Bootsma m. Geertje Faber	Bolsward: Edger Anna Heikje Jeltje Douwe Luitzen	17 j.
Brandsma m. Wimke Nijen	Sneek: Cornelis Johanna	3 j.
Brik v. Hendrik	Achlum: Grietje	1 j.

Brik m. Hinke Faber	Pingjum: Jacob Benjamin Willemke Willem H.	24 j.
Brik m. Hinke Faber	Arum: Jan Hendrik x Aukje Kamstra	26 j.
Brink van den	zie Doesum van	
Brinkerink m. Trijntje Faber	Hellevoetssluis Dirk Adrianus	30 j.
Broersma v. Abraham	Franeker: Johannes Sijbren Teeke Klaske Klaas Fredrik Rintje	15 j.
Broersma v. Fredrik	Amsterdam: Johannes Tjitske	12 j.
Broersma v. Jan	Amsterdam: Klaaske Jantje Klaas Jacob	10 j.

Broersma m. Klaaske Fogteloo	Amsterdam: Tjamke	37 j.
Broersma v. Jacob	Franeker: Klaaske	3 j.
Broersma v. Bouwe	Amsterdam Klazina J. Wolwert	3 j.
Brouwer m. Jintje van der Heide	Sneek: Antje Jacoba Folkert	8 j.
Brouwer m. Tjitske Oppenhuizen	Sneek: Eelkje Hermina	21 j.
Bruin de m. Pietje Lefeber	Leeuwarden: Anthoon Sjoerd	25 j.
Bruinsma m. Swopkje Reinalda	Hartwerd: Louw Thijs Ijbeltje Sipkje Foppe Willemke Grietje Riemertje Folkert	20 j.
Buffart m. Isabella C.	Kampen: Johannes F.A.	1876

RUSTPLAATS
VAN
onze Geloueders
BENJAMIN
H. BRIK
overl. den 25 Sept. 1911
oud 72 jaar.

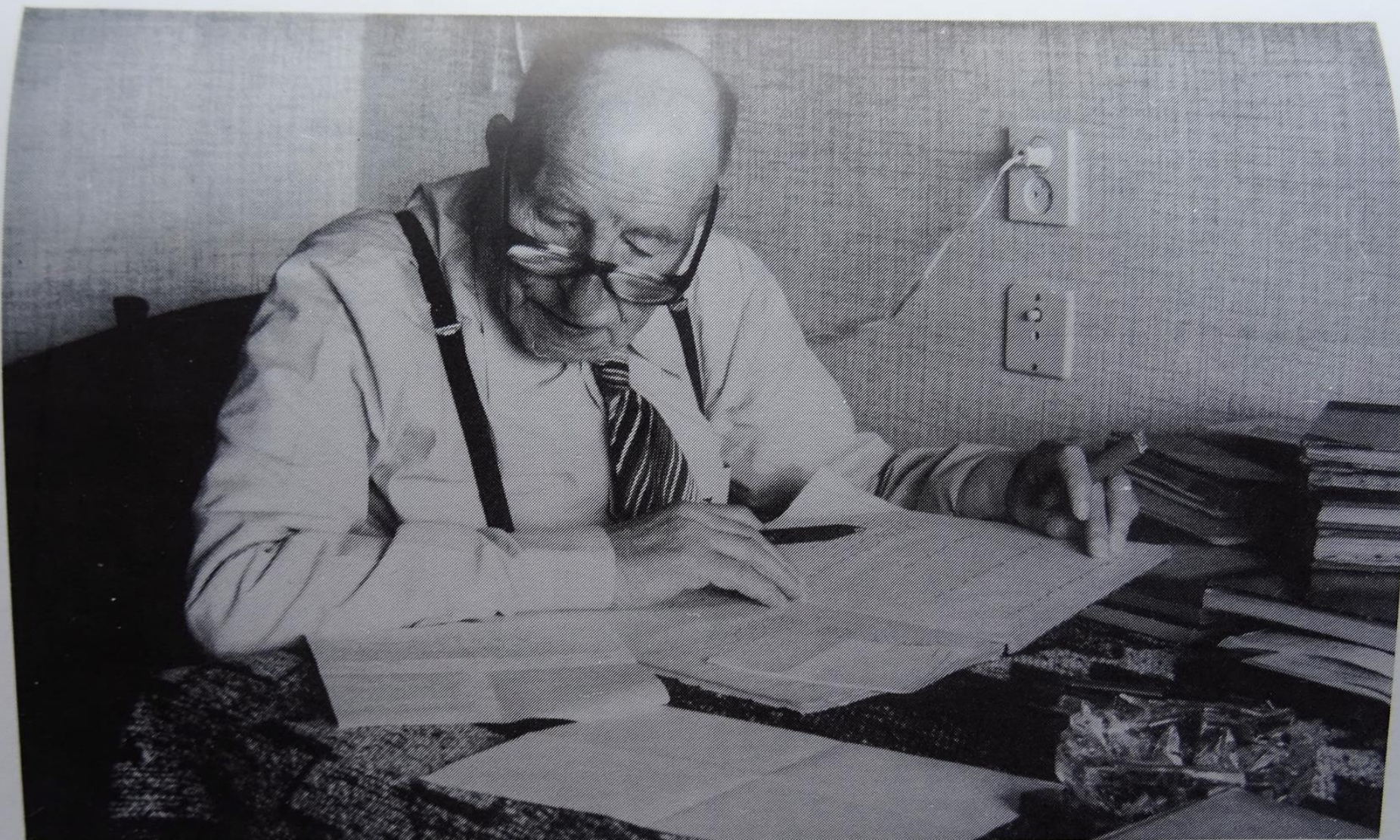
En

HINKE
M. FABER
overl. den 28 Juli 1883
oud 53 jaar.

Gezamenlijke vergadering van de bestuurders van de vier lenen op dinsdag 15 mei 1979 in het stadhuis van Bolsward met van links naar rechts ds. A.J. van Binsbergen (vier lenen), burgemeester J.M.A. Mulder (Hendrik Nannes- en Catrijn Epesleen, bovendien provisor), mevrouw H.A. van der Werf-Palstra (Houckamaleen), ds. L.A. Nell (vier lenen), de heer T. de Boer (Hettinga-Heeremaleen), de heer S.W. Postuma (administrateur van de lenen), de heer E.S. de Jong (Houckamaleen) en de heer A.A. Hettema (Hettinga-Heeremaleen), terwijl de heer N.L.J. Bruinsma (Hettinga-Heeremaleen) en gedeputeerde drs. J. Mulder (Hendrik Nannes- en Catrijn Epesleen) ontbreken.

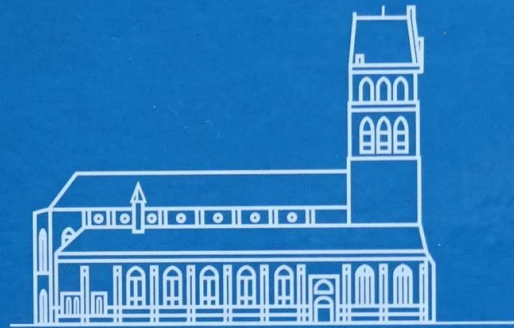
Foto Studio "Steggerda".

De heer D. de Waij Sr., oud-koster van de Martinikerk, bezig met de registratie van de families die bij de lenen zijn betrokken; een taak, die hij reeds tientallen jaren met nauwgezetheid behartigt.

Foto Studio "Steggerda".

Gerben E. de Vries

De Vier Oude Bolswarder Studielenen

**Middeleeuwse stichtingen
met een eigentijdse opdracht**

In de Late Middeleeuwen bestemden enkele welvarende Bolswarders landerijen en een boerderij ter eeuwige nagedachtenis. Uit de jaarlijkse opbrengst moesten namelijk na hun dood zielenmissen worden gelezen door een speciaal daarvoor aangewezen priester. Later werd de pacht gereserveerd voor studenten theologie aan de universiteit.

Zo werden de Vier Bolswarder Studielenen gevormd, onderdeel van een typisch Fries studiebeurzensysteem. Vanaf midden 19e eeuw verschoof de vermogensopbouw in de richting van effecten, eerst met staatsobligaties, later met leningen aan particuliere banken en via beleggingen. De studenten konden jarenlang studeren van de rente.

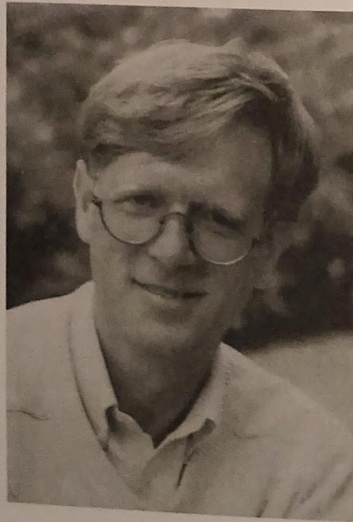
Het toedelen van de studielenen was een ragfijn spel, waarbij de bestuurders (de collatoren) moesten balanceren tussen de financiële mogelijkheden van de studielenen en het toezicht van de diverse overheden (de provisoren). Uiteindelijk ging het er altijd om zoveel mogelijk studenten (beneficianten) door middel van een beurs (een pensie) te laten profiteren.

Intussen heeft de tijd niet stilgestaan. Nieuwe ontwikkelingen droegen ertoe bij dat de studielenen vooral de laatste halve eeuw ingrijpend veranderden. Zij spelen voortdurend in op maatschappelijke ontwikkelingen, maar altijd met het doel om financiële bijdragen aan studenten te blijven verstrekken.

Gerben E. de Vries (Sneek 1960) is een veelzijdig historicus en erfgoedonderzoeker. Hij heeft gepubliceerd over onder meer landbouw, waterbeheersing, gevangeniswezen, gas-fabricage, veenindustrie en de geschiedenis van diverse gemeenten. In 2004 promoveerde De Vries op een onderwerp uit de onderwijsgeschiedenis van Friesland.

dat door de studiefinanciering vooral de middeninkomens werden getroffen. Jan Banning schreef september 1985 nog een brief aan administrateur Siep Postuma. Kennelijk geen bedankbrief, want Postuma haalde het schrijven aan bestuurder Koop Lammertsma aan met de frase 'Daar is hij weer met zijn frisse ideeën'. Zoon Banning studeerde toegepaste wiskunde aan de Technische Hogeschool Twente, enkele jaren later omgedoopt tot Universiteit Twente. Reinder Banning promoveerde in 1993 aan de Universiteit van Glasgow en was later verbonden aan de TU van Delft.¹⁶²

Het Houckemaleen kende ook twee pensies toe voor de uitgave van een boek. Rudolf Poortier wilde een dissertatie schrijven over de dichter Adriaan Roland Holst, maar meldde later dat hij geen hoogleraar had gevonden om hem daarbij te begeleiden. Het Houckemaleen betaalde wel f 3000,- mee aan de uitgave van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap. Het boekje heette *Ouderen en geloof. Een onderzoek naar de geloofsbeleving en het subjectief welzijn bij ouderen uit de Gereformeerde Kerken*. Het was geschreven door Janneke van der Ploeg en Otto B. Wiersma. De laatste was een nakomeling van Altger Douwes Houckema, zodat trots in het dankwoord het Houckemaleen werd vermeld. Het was de eerste maal waarin een van de lenen expliciet in een uitgave werd bedankt. Het riep een klein probleem op, zo schreef Postuma aan bestuurder Lammertsma: 'Waar bewaren we dergelijke boeken?'¹⁶³

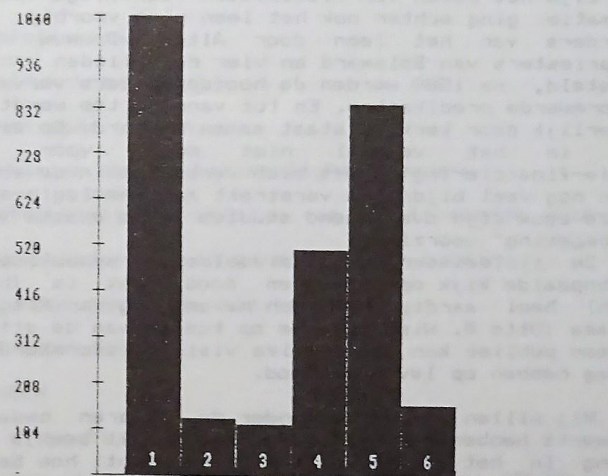

Ds. Koop Lammertsma was na het vertrek van Van Binsbergen enige jaren de enige collator van het Wybengaleen en secretaris-ontvanger van alle vier lenen.

OUDEREN EN GELOOF

een onderzoek naar
 de geloofsbeleving en het subjectief welzijn
 bij ouderen uit de Gereformeerde Kerken

Janneke van der Ploeg
 Otto B. Wiersma

© 1985 J. v.d. Ploeg & O.B. Wiersma

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
 openbaar gemaakt door middel van stencil, druk, fotokopie,
 microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder
 voorafgaande toestemming van de auteurs.

MET DANK AAN ...

Verschillende mensen en instanties hebben bijgedragen aan het tot stand komen van dit boekje. Het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap voorzag ons onderzoek gedeeltelijk van subsidie. Vanuit de Rijksuniversiteit van Groningen werd ons onderzoek begeleid door Peter Tellegen en Cees Tempelman.

Wij hebben getracht de uitgave van dit boekje te financieren door middel van advertenties. Uit het aantal adverteerders is af te leiden dat we met hun bijdrage net de omslag, titelpagina en inhoudsopgave konden bekostigen. Wij zijn dan ook erg blij met de bijdrage uit het Houckama-leen die het uitgeven van dit boekje definitief mogelijk maakte.

In 1478 stelde de niet onbemiddelde Altger Douwes Houckama een "leen" in. Hij bepaalde dat de opbrengst van een deel van zijn bezittingen gebruikt moest worden om na zijn overlijden regelmatig zielemissen voor hem te lezen. Ook kon uit het leen bekostigd worden dat leden van zijn geslacht een opleiding tot priester ontvingen. Na hun wijding tot priester zou uiteraard een van hun belangrijke taken zijn het lezen van zielemissen voor Altger Douwes. De Reformatie ging echter ook het leen niet voorbij. Waren als beheerders van het leen door Altger Douwes de drie hoofdpriesters van Bolsward en vier raadslieden van die stad aangesteld, na 1580 werden de hoofdpriesters vervangen door gereformeerde predikanten. En tot vandaag toe wordt het leen broederlijk door kerk en staat samen beheerd. De zielemissen komen in het verhaal niet meer voor en de "studie-financiering" heeft zich verbreed: in de vorige eeuw werden nog veel bijdragen verstrekt aan theologie-studenten, in onze eeuw zijn overwegend studies in de exacte vakken van een "begeving" voorzien.

De zielemissen in de middeleeuwen symboliseerden een zeer bepaalde kijk op leven en dood. Het is (historisch gezien) heel aardig dat een nakomeling van Altger Douwes Houckama (Otto B. Wiersma) mee op kosten van de stichter van het leen publiek kan maken welke visie gereformeerde ouderen vandaag hebben op leven en dood.

Wij willen in het bijzonder de ouderen bedanken die meegewerkt hebben aan ons onderzoek. In dit boekje staat hun inbreng in het middelpunt van de aandacht: hoe beleven zij hun geloof en welzijn.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	1
1 Inleiding	2
2 Wat hebben we onderzocht en waarom?	2
3 Ouderen	4
4 Ouderen en geloofsbeleving	4
5 Geloofsbeleving en welzijn bij ouderen	6
6 Verloop van het onderzoek	7
7 Geloofsbeleving als "religieuze identiteit"	9
8 Nog een beperkt begrip: "subjectief welzijn"	12
9 De Schaal Religieuze Identiteit Ouderen (SRIO)	13
10 Algemeen overzicht	16
11 Geloofszekerheid	19
12 Geloofsgemeenschap	21
13 Geloofsvertrouwen	25
14 Nog een paar vragen	28
15 Samenhangen met de persoonlijke gegevens	29
16 Geloofsbeleving en welzijn van gereformeerde ouderen	32
17 De zelfwaardering van gereformeerde ouderen	34
18 Het geloof geeft zin aan het leven	35
LITERATUURLIJST	38
BIJLAGEN	
1 De vragenlijst met 25 vragen	39
2 De Schaal Religieuze Identiteit Ouderen (SRIO)	40
3 De vragen naar de persoonlijke gegevens	44
4 De Schaal Subjectief Welzijn Ouderen (SSWO)	45
5 Plaatsen waarnaar de vragenlijsten verstuurd zijn	50

[Home](#)[ANBI](#)[Hendrik Nannes en
Catrijn Epes-leen](#)[Hettema-Heerema-
leen](#)[Houckema-leen](#)[Wijbenga-leen](#)[Privacy](#)

De Vier Oude Bolswarder Studielenen

Home

Algemeen

De Vier Oude Bolswarder Studielenen dateren uit de late middeleeuwen.

Zij werden bij testament opgericht en hadden oorspronkelijk als doel aan een geestelijke inkomsten te verstrekken, waaraan de verplichting was verbonden om eeuwig missen te lezen voor de zielen van de overleden stichters. Kwam de met name aangewezen priester te overlijden dan verviel het leen (het inkomen) en dienden in het testament aangewezen funktionarissen (de zg. collatoren) een andere geestelijke aan te wijzen om de missen te lezen en het bijbehorende inkomen te genieten. De geestelijken moesten bij voorkeur afkomstig zijn uit het geslacht van de stichters van het leen.

In de loop van de eeuwen is de doelstelling van de lenen aangepast aan de veranderende kerkelijke en maatschappelijke omstandigheden. De doelstelling van de lenen is nu primair het financieel ondersteunen van nakomelingen van de stichters bij het volgen van een Wetenschappelijke Opleiding, een Hogere Beroeps Opleiding of promotie. In jaren dat er voldoende financiële ruimte is, kunnen de besturen besluiten ook andere categorieën gegadigden toe te laten, met name personen geboren in de stad Bolsward, cq in de provincie Fryslan, of die daar na de geboorte hun eerste woonplaats hebben gehad. Alle lenen kennen daarnaast de mogelijkheid om ook andere categorieën van personen toe te laten, indien de financiën dat mogelijk maken.

De vier lenen zijn gezamenlijk, onder de naam 'De Vier Oude Bolswarder Studielenen', aangemerkt als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI) als bedoeld in artikel 6.33 Wet Inkomstenbelasting 2001.

De vier lenen zijn afzonderlijke autonome stichtingen die samenwerken op het gebied van beleid en beleggingen. De beleggingen voldoen aan eisen van duurzaamheid, dat wil zeggen dat wordt belegd in bedrijven, overheden en instellingen die verantwoord omgaan met milieu, sociale factoren en behoorlijk bestuur.

Meer gegevens over de lenen zijn te vinden in het boek *De Vier Bolswarder Lenen van*